

A person wearing a grey hoodie is shown from the chest up. They have their hands pressed against their face, covering their eyes and nose, with only their mouth visible. The background is plain white.

АЛГОРИТЪМ

ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА СЕКСУАЛНА ЕКСПЛОАТАЦИЯ НА ДЕЦА И МЛАДЕЖИ В РЕЗИДЕНТНИ УСЛУГИ

*За професионалисти, работещи с деца
и младежи в резидентни услуги*

София, 2018

Алгоритъм за превенция на сексуална експлоатация на деца и младежи в резидентни услуги

Автор: Анелия Желева

Опит като експерт в МТСП в областта на социалните политики и въпроси, свързани с деинституционализация, социално включване и закрила на детето. В периода 2015–2017 ръководи социален проект за иновативни мотивационни системи за младежи с рисково и проблемно поведение.

Разработен в рамките на инициативата Партньорство за учене и действие (ПУД) – част от проекта на БАСП "Изкуството да информираш: Мрежа за намаляване на уязвимостта на деца и младежи от сексуална експлоатация и сексуални посегателства". Методологията е част от малък проект на организациите: Ноу-хау център за алтернативни грижи за деца към НБУ, асоциация "Деметра", сдружение "Ре-Акт" и фондация "Агапедия" – членове на ПУД.

Издава Българската асоциация по семейно планиране и сексуално здраве (БАСП) с подкрепата на фондация ОУК.

***"Лотосът е цвете, което расте в калта.
Колкото по-дълбока е тя, толкова по-красив е лотосът."***

Източна поговорка

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	7
СТЪПКА 1: ИНФОРМИРАЙ СЕ!	12
СТЪПКА 2: МИСЛИ!	34
СТЪПКА 3: ДЕЙСТВАЙ!	42
Инструмент: Дизайн на Програма за превенция на сексуалната експлоатация на деца и младежи в резидентни услуги	48
Инструмент: Мониторинг и обратна връзка	50
Приложение 1. Аналитична рамка за роля на резидентната услуга.....	54

ВЪВЕДЕНИЕ

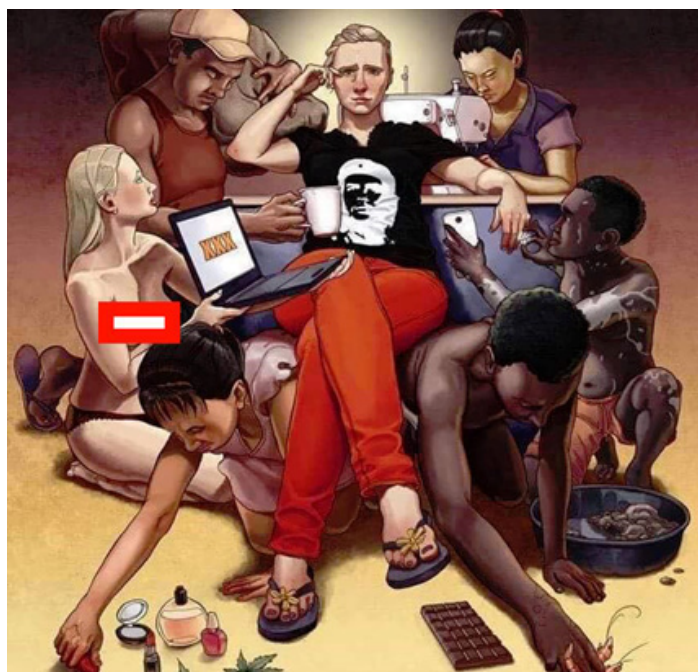
Алгоритъмът за превенция на сексуална експлоатация на деца и младежи в резидентни услуги е методология, която предлага конкретни практически стъпки на работещите с рискови групи деца и младежи в резидентни услуги за повишаване на информираността, овластяване, сигнализиране и придобиване на чувствителност и отговорно поведение. Алгоритъмът е за тестово приложение от ръководството, специалистите и персонала на резидентни услуги и от партниращите им доброволци, неправителствени организации и държавни институции.

Базиран е на обратната връзка от деца, младежи и специалисти, получена по време на проведени обучения за превенция на сексуално насилие и сексуална експлоатация в три пилотни резидентни услуги по проекта "Изкуството да информираш. Мрежа за намаляване на уязвимостта на деца от сексуална експлоатация и сексуални посегателства" на Българската асоциация по семейно планиране и сексуално здраве (БАСП) и работни срещи на представители на неправителствени организации, обединени в Партньорството за учене и действие. Мнението на участниците е, че е има категорична необходимост от конкретни практически съвети и стъпки, които да са ориентир за извършването на превенция. Открито е остра нужда да се говори открито и свободно по теми, касаещи пряко и непряко рискове, ситуации и случаи на сексуално насилие и сексуална експлоатация.

Проблем

Деца и младежите в социален риск често имат проблемно и объркано поведение. Техните действия, реакции, поведение много лесно се манипулират и те могат да се озоват в ситуации, в които са изнудвани и принуждавани да правят секс, да показват тялото си или да задоволяват други сексуални желания. Насреща получават нещо, от което се нуждаят или го правят, защото са уплашени/травмирани от още по-болезнено (психическо или физическо) насилие. Лица, които са в пряка или непряка връзка (родители, роднини, близки, приятели и др.), финансово привилегировано положение или имат йерархична власт използват слабостите на такива деца и младежи и се превръщат в насилници, които намират начин да се облагодетелстват и задоволят. Така децата и младежите притиснати от обстоятелствата са принудени да изпълняват и да се подчинят на по-силните от тях. Израстването

и животът на тези деца и младежи са белязани от болезнено и травматично житейско минало, свързано с бедност, грешки и слабости на техните родители, и конкурентна социална среда, в която по-силният оцелява. Така, попадайки в резидентните услуги, самите деца и младежи с физическо или психологическо надмощие, следвайки законите на джунглата, има опасност да се превърнат в насилници спрямо другите деца и младежи. Родителите и лицата от персонала са във властова роля, защото децата и младежите зависят от тях. Още една предпоставка за злоупотреби и насилие – когато лицата, които отговарят за грижата и безопасността на детето или младежа намерят лична изгода и открият възможност да задоволяват свои желани-ята и потребности, те употребяват телата и обсебват съзнанието на децата и младежите, като им внушават вина. Наблюдава се поведение, при което жертвата изпитва вина, от това което е направила, страх и разочарование, тъй като е била употребена и отхвърлена. Това води до агресия, обвинения и отмъщение, което става опасно за другите деца и младежи и за околните.

Мечо Пух попитал Прасчо:

"Защо "Алгоритъм?"

- Защото, Пух, алгоритъмът е като формула, която ти помага сам да намираш отговорите и да вземаш правилни решения.

I. Цел – Алгоритъмът задава ключови стъпки за вземане на решения, насочени към изграждането на информирана среда, доверителни връзки и повишаване на чувствителността за рисковете от сексуалната експлоатация. Той е насочен към:

- деца и младежи в резидентни услуги;
- ръководствата и екипите на резидентни услуги;
- компетентни държавни институции на национално и местно ниво;
- неправителствени организации, ангажирани със социални, здравни и образователни въпроси на децата и младежите в резидентни услуги;
- външни специалисти и доброволци.

II. Структура – Алгоритъмът е структуриран в три стъпки. Изпълняването на определена стъпка е отправна точка за следващата. При изпълнението на стъпките се следва и борава с:

- *Ориентири* – специализирана полезна и допълнителна информация и данни;
- *Инструкции* – описание за начина на изпълнение;
- *Инструмент/и* – практически средства.

Към съдържанието на стъпките има *инструкции*, които разясняват смисловата връзка между *ориентири* и *инструменти* и начин на приложение.

1. Първа стъпка: *Информирай се!*

Повишавате осведомеността си и изграждате лично виждане по темата. Разполагате с обобщена и синтезирана информация и данни за рискове и видове сексуална експлоатация. Ориентирате се за контекста на ситуацията, като ако е необходимо подавате сигнал и насочвате към компетентни органи и допълнително проучване на действащата нормативна уредба.

Стъпка "Информирай се!" има:

Ориентири

- принципи за превенция на сексуална експлоатация в резидентни услуги;
- анализ на социален контекст и резидентна среда;

- сексуално поведение, сексуално насилие и видове сексуална експлоатация;
- описание на нормативната уредба за права, задължения, мерки и органи за закрила на детето;
- списък на компетентни държавни институции на национално, регионално и местно ниво;
- инструменти;
- аналитична рамка (Приложение 1) "Каква е ролята на резидентната услуга".
- индикатори за чувствителност;
- въпросник за дефиниране на ключови понятия;

Резултатите са:

- оценка на чувствителността на ръководство, екип и потребители;
- дефиниране на ключови понятия, еднакво разбирани от всички;
- лична визия, позиция и мотивация.

2. Втора стъпка: *Мисли!*

Ставате активен участник в мрежови механизъм за сигнализиране и овластяване. Познавате и знаете ползата от комуникационните канали. Повишавате вниманието и наблюдателността си и се научавате да реагирате при съмнения, риск и факти за сексуална експлоатация.

Инструкции

- сигнализиране;
- овластяване;
- осигуряване на превантивна среда;

Резултатите са:

- достъпна информация за сигнализиране;
- вътрешна организация за превенция и безопасност;
- информирана и силно чувствителна среда, която не толерира злоупотреби и насилие.

3. Трета стъпка: *Действай!*

Участвате творчески и като изпълнител в дизайна на Програма за превенция на сексуалната експлоатация. Включвате се с идеи и дейности, които планирате, организирате и провеждате.

Ориентир

- практики – описание на силни и слаби страни на практики за групова и индивидуална работа;
- SMART цел;
- помощни материали;
- мониторинг;

Инструкции

- дизайн;
- изпълнение;
- мониторинг;

Инструменти

- дизайн на Програма;
- **Наръчник за превенция на сексуална експлоатация на деца;**
- индикатори за мониторинг.

Резултати от изпълнението са:

- програма за превенция на сексуална експлоатация.
- обратна връзка от изпълнение на програма за превенция на сексуалната експлоатация.
- мониторинг.

III. Стъпки на Алгоритъм за превенция на сексуалната експлоатация на деца и младежи в резидентни услуги.

СТЪПКА 1: ИНФОРМИРАЙ СЕ!

"Доброто начало е наполовина свършена работа" – Платон

Ориентир:

1. Принципи

Алгоритъмът се прилага при спазване на следните принципи:

- **овластяване** – участие на деца и младежи в резидентни услуги;
- **превантивна среда** – осигуряване на информирана среда и безопасно пространство за споделяне;
- **самоучастие** – активна роля на потребители, персонал, външни специалисти и доброволци за вземане на решения, и даване на предложения;
- **мотивация** – идентифициране на лична мотивация за извършване на превенция с помощта на рефлексия и саморефлексия;
- **партньорство** – участие на национални и местни представители на институции, неправителствени организации, външни специалисти и доброволци в дейности по превенция на сексуална експлоатация;
- **гъвкавост** – гъвкави решения, базирани на оценка на потребности и възможности на потребители, персонал и наличие на ресурси и подкрепящи организации и институции;
- **достъпност** – общо разбиране за ключови понятия, ясни роли и отговорности, описание на методи и инструменти;
- **игровизация** – следване на игрови подход за изпълнение на стъпките на Алгоритъма и използване на игрови занимания;
- **мониторинг** – измерване нивото на активност и обхват на Алгоритъма.

2. Социален контекст и резидентна среда

Инструкции:

- Създайте си картина за социалния контекст и влиянието на затворения тип среда, в която пребивават децата и младежите в резидентни услуги, като научите повече допълнителна информация и данни и направите изводи.
- Информирайте се за видовете сексуална експлоатация.

- Изградете си лична визия и позиция за ролята на резидентната услуга с помощта на инструмент Аналитична рамка (Приложение 1) за идентифициране на причини и рискове за сексуална експлоатация и външни и вътрешни предизвикателства.

Аналитичната рамка таблично представя същата информация, като посочената по-долу, която описва социалния контекст и характеристиките на резидентната среда. В Аналитичната рамка има празни полета за събиране на информация, която да изведе и конкретизира ролята на самата услуга. Ръководството и персонала на резидентната услуга попълват празните полета, като изразяват индивидуално мнение и виждания по темите¹;

- Аналитичната информация и проученото мнение ще използвате като ориентир при следващите стъпки. Те ще ви помогнат за: вземане на решения при случаи и казуси; за създаване специфично образователно съдържание, което да ползвате във визуализации, дискусии, игри и др. методи и практики за превенция; при неформално общуване.
- Информацията и данните, описващи социалния контекст и характеристиките на резидентната среда се актуализират от изнесена информация в публичното пространство (интернет; вестници; телевизия и др.) и по служебен път (справки, доклади и сведения) най-малко веднъж в годината.

Ориентир:

2.1. Външни рискови фактори, произлизащи от социалния контекст – бедността, насилието и липсата на родителска любов, подкрепа и разбиране – водят до сексуална експлоатация

- Вход в резидентната услуга: бедност, социално изключване и конкретни рискови фактори за живота, здравето и човешките права са причини за попадането на деца и младежи в резидентни услуги.

Бедност и социално изключване: Според данни на НСИ през 2015 г. 25.4% от децата на възраст 0 – 17 години в България са изложени на риск от бедност. Поради бедност, липса на родителски умения, знания и опит, родители и близки упражняват насилие над децата си и ги въвеждат в прес-

¹ Приложението на инструмента е препоръчително, тъй като цели допълнително информира.

тъпни схеми, включително сексуална експлоатация. Нуждата от материални и финансови облаги са причини родителите да принуждават децата си да проституират, просят, продават наркотици и др. Когато родителят не се справя с отглеждането на детето си без подкрепа, се стига до negliжиране или изоставяне и при сигнал и установяване на риск, органите за закрила на детето временно го извеждат от семейството. През 2015 г. общо 1839 деца са станали жертви на насилие. Според мястото на извършване на престъплението, това се е случвало: в семейството – 1224 деца; в училището – 183 деца; на улицата – 206 деца; в специализирана институция – 23 деца; в приемно семейство – 14 деца; в резидентна услуга – 89 деца; при близки и роднини – 43 деца; на обществено място – 57 деца.

От януари до септември 2016 г. 1 167 малолетни деца, 1 916 непълнолетни, или общо над 3 100 деца са станали жертва на насилие.

По данни на Агенцията за социално подпомагане за първите девет месеца на 2017 г. в отделите "Закрила на детето" към дирекции "Социално подпомагане" са постъпили 1016 сигнала за насилие над деца. По 694 от сигналите е проведена среща на мултидисциплинарен екип. По 305 от случаите са констатирани рискове за детето и са предприети мерки за закрила².

В края на 2012 г. 2 361 деца са били в Домове за деца, лишени от родителска грижа (ДДЛРГ). Броят намалява, като в края на 2016 г. 479 деца са в ДДЛРГ. За сравнение към края на 2016 г. алтернативата на домовете – социални услуги в общността, които са от резидентен тип, са 320 с капацитет 3 949 места.

Децата, станали жертви на насилие и трафик, се подкрепят и чрез услугата "Кризисен център". Към края на месец септември 2017 г. в страната има 18 кризисни центъра за деца с общ капацитет 196 места. Служителите на отделите "Закрила на детето" към дирекции "Социално подпомагане" наблюдават в продължение на една година децата, станали жертви на трафик. По преценка на социалния работник този период може да бъде удължен. По данни на АСП през третото тримесечие на 2017 г. наблюдаваните деца, които са жертви на трафик, са 15³.

Възпитателно училище-интернат и Социално-педагогически интернат са резидентни услуги за деца и младежи с поведение в конфликт със закона. Те се водят за извършители на противообществени прояви, което включва и случаи на въвличане в сексуална експлоатация и насилие. Специфично за нормативната уредба и дейността на тези институции е, че потребителите,

² <https://www.mlsp.government.bg/index.php?section=PRESS2&prid=1070>

³ <https://www.mlsp.government.bg/index.php?section=PRESS2&prid=1070>

които са непълнолетни принудени да оцеляват при определени обстоятелства, се третират като престъпници. Към началото на 2017 г. има 6 възпитателни интерната (4 възпитателни училища-интернат и 2 социално-педагогически интерната), в които са настани приблизително 240 деца и младежи. Поради протичащата реформа за младежко правосъдие, те продължават да са интернатни училища с неясно бъдеще. Към 2017 г. в тях има резидентен престой от минимум 3 години, тъй като институцията няма икономически интерес да работи за извеждането на детето/младежа, защото ще загуби държавно финансиране за освободеното място. През 2016 г. са извършени проверки на Омбудсмана на България, като е изразено следното мнение *"В СПИ и ВУИ битовите условия са изключително лоши, учебният процес е занемарен, децата нямат лично пространство, джобни пари, храна, липсва им адекватна психологическа и педагогическа подкрепа, както и смислени възможности за уплътняване на свободното време, а същевременно са подложени на нерегламентирани наказания и са жертви на бедност и насилие"*.

- **Изход от резидентната услуга:** Навременното идентифициране на външните рискови фактори и вземането на решения в посока промяна допринасят за развитието и здравословното и по-доброто израстване при по-малките деца и успешна подготовка за самостоятелен живот при младежите.

Бедност и социално изключване: Към 2016 г. 21,6% е безработицата за младежите до 24 години, в т.ч. младежи от резидентни услуги. Липсата на житейски опит и умения за самостоятелен живот водят до затруднена и нереалистична преценка и житейски избори на младежите след престой в резидентни услуги. Те се сблъскват с предизвикателства, като осигуряване на прехрана, намиране на работа и жилище и създаване на семейство.

Дискриминация: Финансовите нужди ги принуждават да търсят работа, която дори и да открият трудно се задържат, тъй като от една страна срещат лошо отношение, ниско заплащане и експлоатиране на труда им, а от друга страна те самите нямат изградени трудови навици, търпение и постоянство да се учат и развиват. Срещат трудности при установяването на стабилни и здравословни контакти и приятелства, поради обществени предразсъдъци и влияние на старата им среда. Проституцията и сексуалното задоволяване им носи заплащане, протекции и привилегии и е алтернатива за по-лесен живот, като впоследствие тази зависимост се превръща в практика.

Риск за здравето: При половите контакти, които съпътстват сексуалната експлоатация, съществува риск от полово предавани болести като ХИВ, хепатит В и С и други сексуално преносими инфекции. Лошите битови и

хигиенни условия в резидентни услуги със стара инфраструктура и липсата на хигиенни навици и познания са предпоставки за това.

Извършители на престъпления: През 2016 г. на отчет в детските педагогически стаи (ДПС) са водени 9 096 малолетни и непълнолетни лица за извършени от тях противообществени прояви и престъпления.

Основните характеристики на водените на отчет в ДПС лица са следните:

- непълнолетни (на възраст от 14 до 17 г.) – 78.3%;
- малолетни (8 – 13 г.) – 21.7%;
- момчета – 7 165 (78.8%);
- учащи – 6 720 лица (73.9%);
- в криминогенна среда живеят 4 410 малолетни и непълнолетни, или 48.5%

За извършени противообществени прояви през 2016 г. през ДПС са преминали 5 754 малолетни и непълнолетни. От тях момчетата са 3 856, или 67.0%, а момичетата – 1 898 (33.0%). В структурата на противообществени прояви по видове най-голям е делът на преминалите през ДПС за:

- "бягство от дома (от къщи), от специализирана институция или от социална услуга от резидентен тип" – 1 554 лица, или 27.0%;
- "прояви на насилие и агресия" – 497 малолетни и непълнолетни (8.6%);
- "употреба на психоактивни вещества" – 480 лица, или 8.3%;
- "повреждане на обществена и/или частна собственост" – 397 лица (6.9%).

Сред другите обществено значими противообществени прояви, извършвани от малолетни и непълнолетни през годината са:

- "непристойно и/или хулиганско поведение на обществено място" – 5.2% (302 лица) и
- "тормоз" – 4.8% (279 лица).

Пострадали от престъпления: През 2016 г. пострадали от престъпления са 1 754 деца, от които 674, или 38.4%, са момичета. Жертва на блудство са 96 лица (5.5%). Случаите на деца, жертви на изнасилване (довършено и опит), са 21⁴.

Средно по 30 на година са регистрираните деца – жертви на трафик. В над 50 на сто от случаите децата са жертви на членове на най-близкия си семеен кръг, това е трайно за последните години като тенденция и разкрива много сериозно предизвикателство. Децата, които са жертви на трафик, са

⁴ По данни на НСИ – http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/Crime2016_XZC4KAA.pdf

просеци или проституиращи. Като числено натрупване основните дестинации са Гърция, Италия, Австрия, Германия и Швеция⁵.

Всяка година по света 2 милиона деца на средна възраст 12 години са експлоатирани за проституция. 600 000 са жертвите на година през границите, като 1 % от тях се спасяват, а голяма част от този 1% са в риск от въвличане обратно в трафика. На всеки 30 секунди някой става жертва, а всяка една страна по света е засегната⁶.

2.2. Вътрешни характеристики на резидентната среда

Временен престой на затворено място с първоначално непознати лица; властово-йерархични взаимоотношения между деца и младежи и персонала; голям брой на потребителите; лоши битови условия и хигиена при някои резидентни услуги; липса или затруднен контрол и наблюдение – са предпоставки за появата на сексуална експлоатация в самата резидентна услуга.

➤ Вход в резидентна услуга

Попадането в резидентна услуга е свързано с редица предизвикателства за децата и младежите. Непозната среда и период на адаптация; несигурност; объркване; конкуренция и съперничество; зависимост и др. Протича период за адаптация и изграждане на връзки и взаимоотношения с другите деца и младежи и персонала. Този процес е различен за различните индивиди. Някои деца много по-лесно биват приети, а други, които са по-различни, затворени, пасивни или агресивни, биват отхвърлени. Липсата на период на адаптация и подкрепа от страна на персонала може да причини сериозен стрес за новодошлите деца и младежи и те още повече да се откъснат от средата, чувствайки се слаби.

➤ Престой в резидентна услуга

Затвореният престой, липсата на разнообразни културни, социални и приятелски външни контакти – водят до институционализиране, трудна адаптация и ниско самочувствие. Тези, които по-трудно се вписват и не ги приемат, ако не успят самостоятелно да се адаптират към средата, има вероятност да се превърнат в обект на подигравки, да станат жертва на унизя-

⁵ Данни на ДАЗД за 2016 г. – <http://www.bta.bg/c/BO/id/1375247>

⁶ По публично обявени данни на Фондация "Кампания A21"

ващо поведение, сексуално насилие и сексуална експлоатация. За да бъдат приети и да живеят и функционират нормално в институцията, такива деца и младежи се принуждават да правят това, което искат по-силните от тях. Физически по-силните и по-умните са неформални лидери. Тези от тях с по-дълъг престой е възможно да имат определени протекции от персонала, което още повече ги овластява. Неглижирането от страна на персонала на прояви на неуважително отношение на едни деца и младежи спрямо други деца и младежи може да доведе до случаи на сексуална експлоатация, която вече е късно да се превентира и за която е нужно да се сигнализира.

Ако персоналът изисква определено поведение, което обичайно не се спазва от децата и младежите, може да се установи практика, при която лица от персонала да налагат властта си чрез санкции, включително сексуална експлоатация и изнудване срещу даване на определени привилегии и протекции. До сексуална експлоатация може да се стигне, ако една от двете страни търси или предложи подобно провокативно поведение. Противодействието е особено трудно, тъй като има силен натиск и страх от персонала за разкриване на такива случаи, поради лични интереси, запазване имиджа и нежелание за въвличане в разследвания и проверки. Превенция на този вид сексуална експлоатация може да има, когато има много ясни и разнопосочни канали за подаване на сигнали. Потребителите и персонала са информирани, че от тях зависи да сигнализират до лицата и органите, които да поемат случая.

➤ Изход от резидентна услуга

По време на престоя в резидентната услуга потребителят спазва реда и правилата, следва определен график и има право на консултации, като с това е в сравнително сигурна и контролирана среда. При напускане неговата среда се променя коренно, като потребителят, особено когато е младеж, не винаги е готов за новата реалност с всички рискове, предизвикателства и въпроси за бъдещото, които стоят пред него. Потребителят свиква с получаваната помощ и подкрепа и когато навърши пълнолетие среща трудности да се справя сам. Тогава продължава да се идентифицира като жертва, изисква и търси отново същата помощ без да полага лични усилия за промяна и развитие. Такова поведение е добре дошло за насилниците, тъй като се подава на манипулации и след резидентната услуга младежите лесно стават жертва на трафиканти, сутеньори, наркодилъри, измамници и др.

Ориентир

2.3. Сексуално поведение – появата на първични полови белези се съпровожда с предизвикателно поведение и реална опасност

➤ Физическо проявяване на сексуалното насилие чрез:

- докосване
- триене
- силно хващане
- притискане
- сексуален акт
- орален секс
- анален секс

2.3. Видове сексуална експлоатация

➤ Сексуалната експлоатация извън резидентната услуга:

- педофилия и сексуални взаимоотношения с родители, роднини, близки, познати и приятели;
- педофилия и сексуални взаимоотношения с лица, възникнали на базата на работни взаимоотношения и материални и финансови придобивки;
- трафик;
- проституция;
- просия;
- склоняване към извършване на престъпления чрез изнудване и сексуална зависимост;

- работа или получаване на финансови стимули и облаги срещу задоволяване на сексуални нужди и желания и др.;
- сексуален рекет;
- задлъжняване.
- Сексуална експлоатация в резидентната услуга:
 - сексуално насилие и експлоатация на деца и младежи от други деца и младежи, които са физически по-силни и по-умни;
 - сексуално насилие и експлоатация на дете или младеж от лице от персонала, което използва позицията си, за да задоволява сексуалните си нужди, като упражнява власт над жертвата и я изнудва;
 - сексуално насилие и експлоатация на дете или младеж от външно лице (например доставчик на услуги или доброволец).
- Специфики при сексуална експлоатация (момичета):
 - проституция;
 - стриптийз;
 - принуждаване да прави секс или да задоволява сексуалните нужди на трето лице.
- Специфики при сексуална експлоатация (момчета):
 - склоняване към хомосексуализъм;
 - сексуална зависимост и принуждаване да извършва престъпления;
 - манипулиране заради страх от разкриване.

2.4. Възможни признаци за сексуална експлоатация:

- разпространяване на сексуални истории, шеги и/или клюки по адрес на дете или младеж;
- подсвирквания;
- коментари за външния вид;
- подозрително поведение на младежи, провокирано от срам и страх.

Ориентир

3. Нормативна рамка и списък на заинтересовани страни.

Инструкции:

- улесняват и помагат вземането на решения, комуникацията и предприемане на действия при сигнал за сексуално насилие и сексуална експлоатация;
- списъкът на заинтересовани страни се използва за намиране на външни специалисти и експерти за консултации и партньорства;

- източник на образователна информация за визуализации и съдържание при дизайн на Програма за превенция на сексуалната експлоатация.

3.1. Законодателна рамка

- Конвенция на ООН за правата на детето – права, принципи, закрила и детско участие;
- Закон за закрила на детето – дете в риск, мерки за закрила, междуинституционална координация, национални и териториални органи за закрила на детето (напр. Държавна агенция за закрила на детето – национално ниво, дирекция "Социално подпомагане" – местно ниво и др.);
- Правилник за прилагане на закона за закрила на детето – оценка на сигнал, работа по случай, настаняване извън семейството;
- Закон за защита от домашно насилие – случаи на домашно насилие, процедура за защита и подкрепа;
- Закон за социално подпомагане – социално включване и социални услуги;
- Правилник за прилагане на закона за социално подпомагане – социални услуги, устройство, видове и стандарти, социална оценка на потребностите, индивидуална работа;
- Наредба за критериите и стандартите за социални услуги за деца – стандарти за социални услуги за деца, процедури за жалби и сигнали, проверки;
- Закон за предучилищното и училищното образование – достъп до образование; интернатни училища (Възпитателно училище-интернат, Социално-педагогически интернат) с резидентен престой; центрове за личностно развитие;
- Закон за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните – описва мерки за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, включително настаняване на деца и младежи във Възпитателно училище интернат и Социално-педагогически интернат;
- Правилник за устройството и дейността на възпитателните училища-интернати и социално-педагогическите интернати – детайлно описва организацията на престоя;
- Координационен механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция – координация и взаимодействие на органите по закрила при работа в случай на дете в риск от насилие;

- Координационен механизъм за рефериране и обгрижване на случаи на непридружени деца и деца – жертва на трафик, завръщащи се от чужбина – координация и взаимодействие на органите по закрила при работа в случай на дете жертва на трафик.
- Координационен механизъм за взаимодействие при работа в случай на деца в риск от ХИВ, хепатит В и С и сексуално предавани инфекции координация и взаимодействие на органите по закрила при работа в случай на дете в риск от ХИВ, хепатит В и С и сексуално предавани инфекции;
- Законът за МВР – полицейските органи настаняват задържаните непълнолетни деца в специални помещения, отделно от задържаните пълнолетни. Забранява се използването на физическа сила и помощни средства по отношение на видимо малолетни лица;
- Правилник за детските педагогически стаи – осъществяват дейност за разкриване, изучаване и отстраняване на факторите, обуславящи извършването на престъпления и противообществени прояви от малолетни и непълнолетни.

Наказателния кодекс – наказанието на непълнолетните е предимно с цел да бъдат превъзпитани и подготвени за общественополезен труд.

Наказателно-процесуалният кодекс – определя реда, по който се извършва наказателното производство, за да се осигури разкриване на престъпленията, разобличаване на виновните и правилно прилагане на закона.

Закон за защита на личните данни – гарантиране на неприкосновеността на личността и личния живот чрез осигуряване на защита на физическите лица при неправомерно обработване на свързаните с тях лични данни в процеса на свободното движение на данните.

3.2. Списък на компетентни институции за сигнализиране и партньорство за превенция:

- На национално ниво – институция – компетенции:
 - Министерство на труда и социалната политика – закрила на детето, социално включване, социални услуги, семейни помощи, приемна грижа и др.;
 - Държавна агенция за закрила на детето – координация на политиките за детето, супервизия, права на детето;
 - Агенция за социално подпомагане – закрила на детето, социално включване, социални услуги, семейни помощи, приемна грижа, отдели Закрила на детето и др.;

- Министерство на вътрешните работи – детска педагогическа стая; сини стаи;
 - Министерство на образованието и науката – училища; ВУИ и СПИ;
 - Министерство на здравеопазването – превенция, ХИВ, СПИН, норкомании;
 - Министерство на правосъдието – домашно насилие, наказателни производства, съдебни състави;
 - Министерство на външните работи – трафик;
 - Национална комисия за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни – престъпления на малолетни непълнолетни.
- На местно ниво:
- Отдел "Закрила на детето" към Дирекция "Социално подпомагане" (ОЗД към ДСП);
 - Община;
 - Социални услуги в общността – резиденти (с престой) и консултативни;
 - Районно полицейско управление (РПУ);
 - Детска педагогическа стая към РПУ;
 - дирекции "Бюро по труда";
 - Личен лекар;
 - Местна комисия за борба противообществените прояви на малолетни и непълнолетни
 - Центрове за личностно развитие;
 - Възпитателно училище-интернат и социално-педагогически интернат.
- Подкрепящи организации:
- Уницеф България;
 - БАСП;
 - Сдружение Ре-Акт;
 - Ноу-Хау център за алтернативни грижи;
 - Loveguide;
 - Обучителния център "Агапедия";
 - и др. (услугата може самостоятелно да допълва списъка).

4. Индикатори за оценка на чувствителността

Инструкции:

- При въвеждане на Алгоритъма в резидентната услуга се прави първоначална оценка на чувствителността и търпимостта по темата.
- Ръководството, персоналът, външни специалисти и доброволци, ако има такива, попълват индикатори.
- Такава оценка се прави регулярно по предложение на ръководството и персонала и при извънредна необходимост.
- При следваща оценка на чувствителността – проследяване на промените и измененията на индивидуалните отговори.
- Събраната информация се използва за ориентир:
 - при вземане на решения, за да се задейства Механизъм за сигнализиране и Механизъм за овластяване;
 - при подготовка на съдържание по Програма за превенция и планиране и организиране на изпълнението ѝ;
 - при мониторинг.

Инструмент

- Индикатори за чувствителност:

Индикатор за чувствителност	Да/Не	Коментар
1. Можете ли да опишете социалния профил на децата и младежите в услугата – възраст, социални, образователни, здравни и поведенчески проблеми?		
2. Можете ли да посочите кои са проблемите, които преобладават сред децата и младежите, с които работите – социални, образователни, здравни и поведенчески?		
3. Можете ли да посочите примери на сексуална експлоатация на деца и младежи в резидентни услуги?		

Индикатор за чувствителност	Да/Не	Коментар
4. Можете ли да посочите причини за сексуална експлоатация?		
5. Мислите ли, че рискът от сексуална експлоатация при децата и младежите в резидентната услуга е по-голям в сравнение с деца и младежи, живеещи в семействата си? Ако да, защо?		
6. Можете ли да посочите рисковете за това децата и младежите да бъдат сексуално експлоатирани във и извън резидентната услуга? Ако да, можете ли да ги изредите?		
7. Децата и младежите, с които работите знаят ли какво е сексуална експлоатация? Ако да, какво ви кара да мислите така?		
8. Децата и младежите, с които работите могат ли да разпознават рискове и последствия от сексуална експлоатация? Ако да, какво ви кара да мислите така?		
9. Мислите ли, че можете да помогнете на децата и младежите да станат по-информирани за рисковете и последствията, за да се предпазват? Ако да, как?		
10. Децата и младежите сигнализират при случаи на сексуално насилие или експлоатация? Какви канали и средства на сигнализиране знаете, че (могат да) използват?		
11. Бихте ли сигнализирали, ако имате съмнения за сексуално насилие или сексуална експлоатация? Ако да, къде и как?		

Индикатор за чувствителност	Да/Не	Коментар
12. Бихте ли разпознали признаци за сексуална експлоатация? Ако да, какви?		
13. Знаете ли какво да направите, ако научите подозрителна информация или станете свидетел на сексуално насилие? Ако да, моля посочете какво?		
14. Бихте ли потърсили помощ и информация от лице, което знаете, че отговаря за каналите за сигнализиране във вашата резидентна услуга?		
15. Бихте ли се доверили на информацията, която получавате от децата и младежите? Ако да, как ще проверите достоверността ѝ?		
16. Мислите ли, че ако бъдат обучени и информирани децата и младежите могат да са надежден източник на информация при проверка на сигнал?		
17. Мислите ли, че децата и младежите злоупотребят със сигнализирането с цел да навредят на лице от персонала? Ако да, какво бихте препоръчали, за да предотвратите такива случаи?		
18. Ако при постъпване на работа получите инструктаж за рискове, последствия и начин за сигнализиране и действия при сексуална експлоатация ще се чувствате ли по-уверени в комуникацията си с младежите? Ако да, каква информация искате да включва?		

Индикатор за чувствителност	Да/Не	Коментар
19. Считате ли, че от такъв инструктаж имат нужда новопостъпилите деца и младежи? Ако да, каква информация искате да включва?		
20. Бихте ли участвали в дейности по превенция? Ако да, как?		
21. Мислите ли, че децата и младежите, ако са обучени и разбират ползите за себе си могат да се образоват помежду си на принципи "върстници обучават върстници"?		
22. Имате ли идеи за информирание, дискусия, занимания, визуализации и др. с цел превенция? Ако да, какви?		
23. Имате ли действаща Програма за превенция на сексуална експлоатация? Ако да, за какъв период е тя?		
24. Какво според вас е превенция на сексуалната експлоатация? Участвали ли сте в занимание с подобна тематика?		
25. Бихте ли дали на деца и младежи водеща роля при подбора и организацията на занимания за превенция? Ако да, можете ли да посочите пример?		
26. Бихте ли включили деца и младежи в изпълнението на Програма за превенция на сексуална експлоатация? Ако да, как?		

Индикатор за чувствителност	Да/Не	Коментар
26. Имате ли привлечени доброволци и партньорства с външни организации и специалисти, които да поканите да участват в дейности за превенция на сексуалната експлоатация?		
27. Ако нямате такива бихте ли потърсили? Ако да, как?		
28. Бихте ли поканили за среща с децата и младежите лица преживели сексуална експлоатация?		
29. Считате ли, че превенцията на сексуална експлоатация включва и работа с родители, близки и приятели? Ако да, каква?		
30. Ако имате възможност, бихте ли се свързали с родители, близки и приятели на деца и младежи в резидентни услуги?		
31. Бихте ли включили родители, близки и приятели на децата и младежите в дейности по превенция? Ако да, в какви? Ако не, защо?		

Инструмент

5. Въпросник за ключови понятия

Инструкции:

- Участие в групова смесена сесия с деца и младежи, ръководство, персонал и външни лица, които работят с услугата.
- Дискутиране по зададените въпроси, като целта е за всяко понятие и тема да се зададе еднакво за всички базисно значение, което да е разбираемо и разпознаваемо от всички участници.

- По време на сесията фасилитаторът помага, като насочва участниците чрез зададените ориентиловъчни твърденията.
- След сесията персоналът получава задача да направи "Речник на ключовите понятия", а децата и младежите получават задача да визуализират получените отговори.
- Новодошли деца, младежи и служители попълват Въпросника самостоятелно.
- Изведените отговори и дефиниции служат за извършване на инструктаж и при подготовката и изпълнението на Програма за превенция.

– **Какво е сексуална експлоатация?**

- А) Правя секс и други сексуални действия, за да задоволя базисните потребности, като храна, пари, подслон, дрехи, лекарства, здравни грижи и др.
- Б) Принуждават ме да правя секс срещу придобивки като наркотици, работа, услуги, заем, транспорт, храна, привилегии и облаги.
- В) Когато се държа предизвикателно, показвам пред някой тялото си и правя секс, защото знам, че мога или ще получа нещо на среща.
- Г) Когато някой иска да се държа предизвикателно, да правя секс и да показвам тялото си и ми обещава нещо на среща.
- Д) Унизително поведение, подигравки и навлизане в личното ми пространство, стигащо до изнасилване.
- Е) Жертвата си мисли, че манипулира насилника, който е станал зависим от нея и си мисли, че може да контролира положението, но насилникът все по-агресивно я експлоатира.
- Ж) друго.....

– **Каква е разликата между сексуалната експлоатация на деца и сексуална експлоатация на младежи?**

- А) Децата са по-малки, слаби и не разбират опасността.
- Б) Във възрастта, тъй като децата са от 0 до 14 години.
- В) Децата не са полово осъзнати и не разбират добре разликата между "добро" и "лошо" докосване, например.
- Г) Децата са обект на експлоатация без да получават придобивки.
- Д) Младежите са по-големи и са на възраст от 15 до 29 години.
- Е) Младежите знаят и разбират какво е секс, като някои имат сексуален опит.

- Ж) Младежите правят секс и показват тялото за пари, за да могат да живеят по-добър живот и да са самостоятелни.
- З) Децата не осъзнават последствията и го приемат, като начин да се защитят и да бъдат приети от другите.
- И) Младежите са готови да поемат рискове и да си навредят, защото са принудени да си осигурят финансово оцеляване и по-добри шансове за успех и житейско развитие.
- Й) Друго.....

– **Каква е разликата между сексуално насилие и сексуална експлоатация?**

Сексуалното насилие:

- А) Еднократно действие.
- Б) Може да бъде физическо и психологическо.
- В) Причините за сексуалното насилие могат да са в резултат на моментна емоционална реакция и подходяща ситуация.
- Г) Жертвата знае, че няма да получи нищо настреща.
- Д) Може да се случва при различен контекст.

Сексуалната експлоатация:

- А) Лицето е жертва, която е притисната от хора, ситуации, обстоятелства и е силно зависима.
- Б) Повтаря се многократно, понеже жертвата има нужда от нещо, което насилникът може да ѝ даде, а насилникът – изгода да я третира като предмет, който може лично да ползва или да го предлага на други.
- В) Насилникът има методи и използва срама и унижението на жертвата, за да я подчинява и изнудва.
- Г) Сексуалната експлоатация е свързана с дълготрайно задоволяване на интереси и нужди, а сексуалното насилие обикновено е еднократен акт, който може да е провокиран от конкретна ситуация.

– **Какво е превенция на сексуалната експлоатация? И защо се прави?**

- А) Занимания, които правят хората по-внимателни и наблюдателни за причините и рисковете.
- Б) Придобиване на знания, с помощта на които хората започват да разпознават кога поведението им създава предпоставки за сексу-

ална експлоатация и кога неосъзнато отправят предложение, което крие риск.

- В) Включва игри и информация, чрез които хората разбират как да се предпазват.
- Г) Разбиране на важността и необходимостта да се сигнализира и да се търси помощ и подкрепа.
- Д) Умения за необходимостта и важността от това как хората да говорят открито по темата.
- Е) Осъзнаване, че алкохолът, наркотиците, насилието, бедността и др. могат да накарат човек да се подчинява на някого и да стане жертва на сексуална експлоатация.
- Ж) Придобиване на повече смелост, увереност и себеуважение, осъзнаване на необходимостта хората да не позволяват на другите да се държат лошо с тях.
- З) Осмисляне на нови ценности и важността хората да ги следват.
- И) Друго.....

– **Кои от изредените явления, състояния, практики, свързани със сексуална експлоатация разпознаваш?**

- А) Педофилия и сексуални взаимоотношения с родители, роднини, близки, познати и приятели.
- Б) Педофилия и сексуални взаимоотношения с лица, възникнали на базата на работни или друг тип взаимоотношения.
- В) Трафик.
- Г) Проституция.
- Д) Принудителна прося.
- Е) Склоняване към извършване на престъпления чрез изнудване и сексуална експлоатация.
- Ж) Работа или получаване на финансови стимули и облаги срещу задоволяване на сексуални нужди и желания и др.
- З) Сексуален рекет.
- И) Задлъжняване.
- Й) Сексуално насилие и експлоатация на деца и младежи от други деца и младежи, които може да са физически по-силни, с влияние или протекции.
- К) Сексуално насилие и експлоатация на дете или младеж от страна на лице от персонала, което задоволява сексуалните си нужди, упражнява власт над жертвата и я изнудва.

Л) Сексуално насилие и експлоатация на дете или младеж от външно лице, което има достъп до услугата (например доставчик на услуга или доброволец);

М) Принуждаване към хомосексуализъм;

Н) Третиране на хомосексуалната ориентация на младеж като слабост и сексуално принуждаване;

О) Предлагане на секс от влиятелна жена, която те принуждава да извършваш незаконни дейности.

– **Какво може да предизвика сексуално поведение?**

- Думи.
- Външен вид.
- Докосване.
- Друго

– **Кое може да е признак за сексуална експлоатация?**

- Разпространяване на сексуални истории, клюки, шеги по адрес на дете или младеж.
- Подсвирквания.
- Злостни и/или незензурни коментари за външния вид или поведението на някого.
- Друго.....

– **Как може физически да се проявява сексуалното насилие?**

- Докосване.
- Триене.
- Силно хващане.
- Притискане.
- Сексуален акт.
- Орален секс.
- Анален секс.

– **Кой вид сексуална експлоатация може да се случи извън резидентната услуга и в резидентната услуга?**

.....

– **По какви теми искам да знам повече?**

- Здраве и медицинска помощ.
- Психологическа подкрепа.

- Социална работа.
 - Защита на личността.
 - Срещи с жертви на сексуална експлоатация, при доброволно желание и гарантиране на правата и интересите на пострадалите лица.
 - Подкрепящи и посреднически неправителствени организации.
 - Брошури, интернет сайтове, горещи телефони, номера на български посолства (в случай, че съм в чужбина).
 - Практическа информация за децата и младежите "Как мога да се спася?"
 - Практическа информация за децата и младежите "Какви са последиците?"
 - Юридическа консултация.
 - Кариерно консултиране за работа в страната и чужбина.
 - Битови умения.
 - Граници на взаимоотношенията.
 - Реализация след институцията – работа, жилище, изграждане на взаимоотношения.
 - Полово възпитание и взаимоотношения между половете.
 - Образование и професионална квалификация.
 - Обществени норми и човешки ценности.
 - Други.....
- **Какво да правя, за да не стана жертва на сексуална експлоатация?**
- А) Да имам повече битови умения, за да съм готов за самостоятелния живот.
 - Б) Да имам граници на взаимоотношенията си с хората.
 - В) Да имам план да се реализирам след институцията – работа, жилище, изграждане на взаимоотношения.
 - Г) Да знам повече за секса, как да се предпазвам и за връзките.
 - Д) Да се информирам за живота и работа в чужбина.
 - Е) Да се развивам, като се уча и имам професия.
 - Ж) Да разпознавам рисковете.
 - З) Да не позволявам на родители, близки и приятели да ми влияят и да ме вълвекат в схема на сексуална експлоатация.
- **Към кого да сигнализирам? (Виж стъпка 2 "Мисли!")**
- **Как да сигнализирам? (Виж стъпка 2 "Мисли!")**
- **Има ли друго, което да искам да знам?**

СТЪПКА 2: МИСЛИ!

"Много баби – хилаво дете" – народна поговорка.

Ориентир

1. Мрежови механизъм за сигнализиране и овластяване за превенция на сексуалната експлоатация е втората стъпка на алгоритъма, която цели:

- да установи практика на сигнализиране;
- да повиши вниманието и чувствителността, като създаде вътрешни канали на комуникация, чрез овластяване;
- да създаде среда на споделяне, в която може да се говори открито и свободно по темата.

Първото ниво на механизма описва законовия ред за сигнализиране.

Второто ниво на механизма описва роли и отговорности за вътрешна организация, подкрепяща сигнализиране, информирание и овластяване.

Третото ниво на механизма е създаването на канали за комуникация, чрез които открито и свободно да се споделя информация по темата.

Инструкции:

- Прочетете съдържанието на първо ниво механизъм за сигнализиране.
- Участвайте в екипна среща.
- Прегледайте оценката на чувствителността и изведените ключови понятия и обсъдете предложения за представяне по достъпен и атрактивен начин на информация на потребителите на резидентната услуга.
- Определете си роли, отговорници и план-график за реализиране на идеите.
- Използвайте ориентира, за да си направите кратък вътрешен инструктаж за превенция.

1.1. Първо ниво: Сигнализиране за сексуална експлоатация на държавни институции:

Кой сигнализира?

Сигнал може да бъде подаден от:

- дете и/или младеж;
- родителите, роднини (баби, дядовци, братовчеди), близки и др.;
- физически лица, които са пълнолетни хора, включително персонал и доброволци на услугата и близки и приятели на детето или младежа, учител, лекар и др.;
- държавни органи, като например болница, училище, полиция и др.;
- други юридически лица (таква могат да бъдат НПО, бизнес организации, читалища и др.).

Кога има опасност?

От практиката могат да се разграничат три нива на опасност, при които се предприемат действия за сигнализиране:

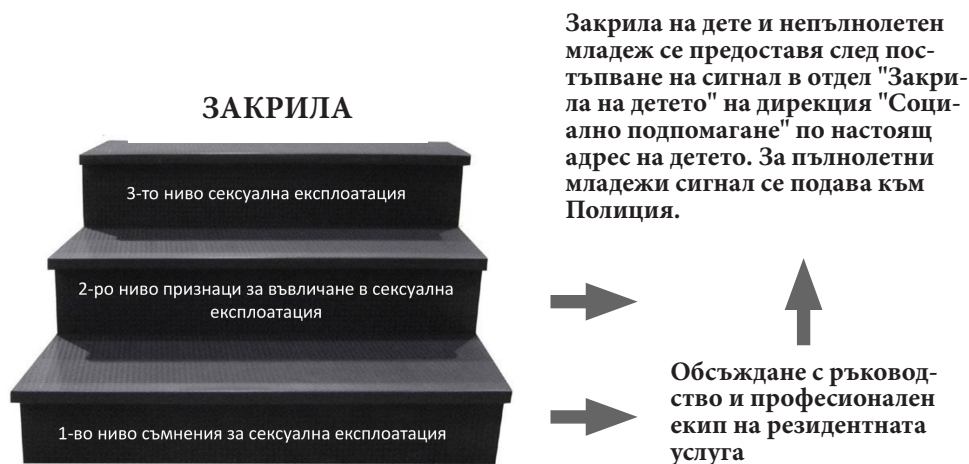
1. При съмнение – лицето има странно и по-различно от обичайното поведение, страни и се чувства дискомфортно, когато го разпитват. Има нови контакти и приятели в живота си, започнало е нова работа или се случила някаква промяна, за която не иска да говори.

2. При признаци и индикации – лицето има физически наранявания, видимо изглежда стресирано, търсят го съмнителни хора. Ако е жертва в резидентната услуга, другите деца и младежи може да го игнорират или разпространяват сексуални истории и клюки за него, унизяват го и му отправят подигравателни коментари. Ако се касае за сексуална експлоатация с лице от персонала – избягва контакт с лице от персонала или пък общу-

ва твърде често и индивидуално с него. Злепоставя и създава подозрения спрямо трети лица от персонала без видима причина, тъй като поведението му се влияе от срам и вина.

3. Сигурна информация – реални факти и повече от един свидетели, които са видели лицето да прави секс, да разголва тялото си или да простиитуира. Установяване на комуникация с лице, което при разговор показва явен интерес към потенциалната жертва и признава за злоупотреба и секс.

Странично трето лице, искайки да помогне да бъде подведено и да се озове в ролята на потенциален виновник. Достоверността на сигнала и замесените участници винаги се обсъждат екипно, но подлежат на съмнение до изясняване на случая от компетентните институции:

До кого сигнализираш?

- Полиция.
- Отдел "Закрила на детето".
- Държавна агенция за закрила на детето – 111 116.

Как се сигнализира?

Сигналът може да постъпи в отдел "Закрила на детето" или полиция:

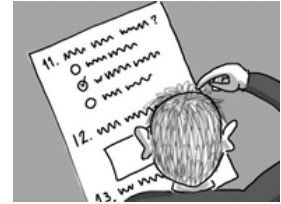
1. Писмено

2. Устно

3. Откриване на признаци за сексуална експлоатация в процеса на социална работа

Законодателство

Правилникът за прилагане на Закона за закрила на детето задава следния ред за сигнализиране при деца и непълнолетни младежи:

Анонимни сигнали не се разглеждат, освен в случаите, отнасящи се до насилие над дете, или по преценка на директора на дирекция "Социално подпомагане". При постъпване на сигнал за нарушаване правата на дете в Държавната агенция за закрила на детето председателят го препраща незабавно в отдел "Закрила на детето" в дирекция "Социално подпомагане" по настоящия адрес на детето. При постъпване на сигнал за нарушаване правата на дете в органите на Министерството на вътрешните работи – Полиция, сигналът се изпраща незабавно и в отдел "Закрила на детето" в дирекция "Социално подпомагане" по настоящия адрес на детето.

Социалният работник от отдел "Закрила на детето" извършва проучване и събира необходимата информация от семейството, детето, училището, детската ясла и градина, резидентна услуга, роднини, близки, съсед, друга дирекция "Социално подпомагане", личен лекар и от други източници при необходимост. Социалният работник открива досие на детето, в което се прилагат всички събрани по случая документи, сведения и данни, отнасящи се до него.

Срокът за събиране на първоначална информация и оценяване по сигнала е 10 дни от получаването му в отдел "Закрила на детето" в дирекция "Социално подпомагане". Срокът за оценяване по случая е 4 седмици от получаването на сигнала в отдел "Закрила на детето" в дирекция "Социално подпомагане". Въз основа на събраната информация социалният работник:

1. Предлага на началника на отдел "Закрила на детето" в дирекция "Социално подпомагане" прекратяване на работата по случая, ако не се установи нарушаване на правата на детето, включително сексуално насилие и експлоатация.
2. Изготвя план за действие, който включва краткосрочните и дългосрочните действия и мерки за закрила. В случай, че съществува риск за детето, ако то остане на мястото, където е станало жертва на сексуална експлоатация, социалните работници от отдел "Закрила

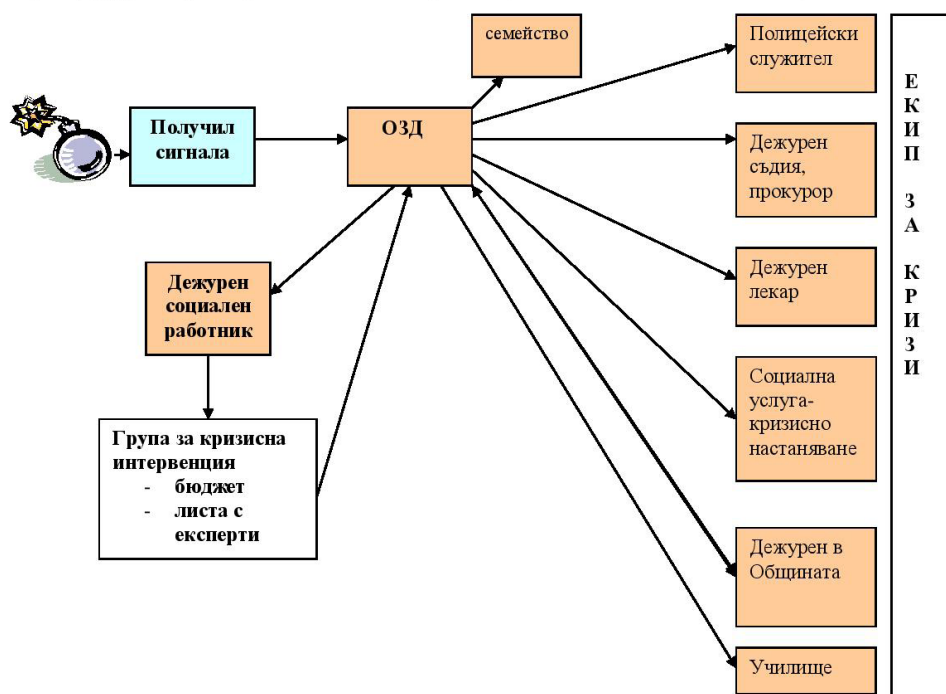
на детето" могат да предприемат мярка за закрила, свързана с осигуряване на безопасна среда, като преместване или полицейска закрила на детето.

Планът за действие се съгласува с родителите на детето, настойника, попечителя или с лицето, полагащо грижи за него, каквито могат да са и персоналът в резидентната услуга. Социалният работник прави периодично преглед на плана за действие с всички заинтересовани страни, включително представители на резидентната услуга, но не по-рядко от 6 месеца.

Има ли насилие?

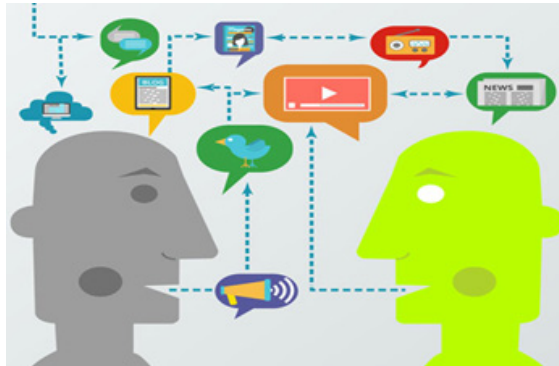
При случай на насилие, включително в резултат на сексуална експлоатация, се прилага процедура за кризисна интервенция (описана във Координационен механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция). Тя се задейства от социален работник от отдел "Закрила на детето" към териториалната дирекция "Социално подпомагане", по настоящ адрес на детето:

Процедура при кризисна интервенция

Ориентир

1.2. Второ ниво на Механизма – овластяване за превенция на сексуалната експлоатация на деца и младежи в резидентни услуги

Инструкции:

➤ Роли и отговорности.

- Директор на резидентна услуга:
 - Говори открито и свободно за рисковете, причините и последствията от сексуална експлоатация и насилие.
 - Избира служител, който става "Лице на доверието". Неговата роля е да наблюдава следването на Алгоритъма и да съветва ръководството при вземане на решения и търсене на информация.
 - Провежда екипни срещи.
 - Информира се по темите сексуално поведение, сексуално насилие, сексуална експлоатация.
 - Комуникира с външни институции и организации, подкрепящи дейности по превенция.
 - Информира се и проучва нормативната уредба и реда за сигнализиране.
 - Осигурява визуализиране на важната информация и създава комуникационни канали.
- Лице на доверието:
 - Извършва вътрешни инструктажи за сигнализиране.
 - Проучва нормативната уредба и реда за сигнализиране.
 - Информира се по темите сексуално поведение, сексуално насилие, сексуална експлоатация.

- Преминава специализирано външно обучение (ако има такава възможност).
- Организира екипни срещи и групови дискусии.
- Осигурява възможности и средства за предаване информация и сигнализиране от деца, младежи и служители.
- Консултира се с НПО, работещи за превенцията на сексуално насилие и експлоатация, сексуално образование и др.
- При необходимост осигурява ментор-професионалист.
- Дава съвети и препоръки на децата, младежите и персонала за признаци и подозрително поведение, които да следят и за което да сигнализират.
- Осигурява "Кутия на доверието" за сигнали.
- Дава разяснения за това как работи "Кутията на доверието" (в нея се подават подписани писмени сигнали за конфликтни ситуации, свързани с насилие, включително сексуално насилие).
- Информира директора и отдела "Закрила на детето" по настоящия адрес на децата и младежите за подадените сигнали и планира следващи действия.
- Придържа се към стъпките, посочени в схема 1:

Схема 1: Ръководна логика на Алгоритъма

- Ръководството съгласувано избира младеж, който да изразява мнението на децата и младежите в контекста на прилагането на Алгоритъма за превенция и който:
 - става "Младеж на доверието" и бива информиран допълнително по темите: прояви на сексуално поведение, признаци за сексуално насилие, видове сексуална експлоатация;

- представя странично мнение при случаи на сексуална експлоатация и при планиране на превантивни действия;
 - дава обратна връзка за ниво на разбираемост на информацията, свързана с темата и сигнализирането, от страна на останалите деца и младежи;
 - участва с идеи и предложения в дизайн на Програма за превенция.
- Трето ниво на Механизма е превантивна среда – препоръки за среда, която насърчава упражняването на граждански права и защитава интереса на детето.

"Какви са моите права и какво от това, че си ги знам, като не мога да ги упражня?"

- Избират се подходящи места за информационни и визуализиращи материали.
- Изработват се материали: табло, пано или др., съдържащи информация за прояви на сексуално поведение, признаци за сексуално насилие, видове сексуална експлоатация и др., съобразно заявления интерес от оценката на чувствителността и груповата дискусия за дефиниране на ключовите понятия.
- Канят се компетентни държавни институции, подкрепящи НПО (виж Списък със компетентни институции) и пострадали хора за участие в дискусии и занимания.
- Избират се доброволци сред децата и младежите, които си изготвят график за поддръжка и актуализиране на информационното табло за превенция.
- Поставя се Кутия на доверието, която става средство за сигнализиране. Към нея се поставят инструкции за подаване на сигнал "сигнал, който описва какво е станало, как съм разбрал и кой е участвал".
- Визуализират се телефони на Държавна агенция за закрила на детето (ДАЗД); отдел "Закрила на детето" към дирекция "Социално подпомагане" и полиция по настоящ адрес.
- Визуализират се името, телефона и мейла на ръководството или служителя на услугата за бърз контакт при риск.
- Ръководството, екипът, децата и младежите говорят открито и свободно по темата и разбират отговорността си.

Ориентир

Шест ръководни принципа, върху които се основава работата на екипа на резидентната услуга с деца и младежи:

1. Основан на правата на детето.
2. Участие на децата.
3. Недопускане на дискриминация.
4. В интерес на детето.
5. Зачитане и надграждане на силните страни.
6. Да не се вреди!

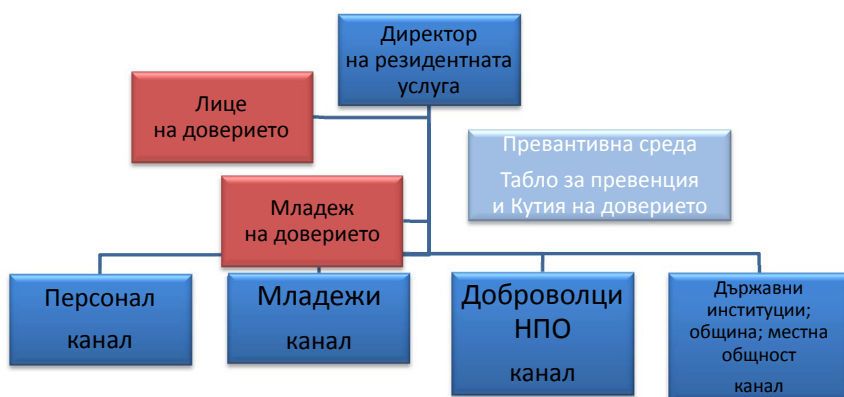
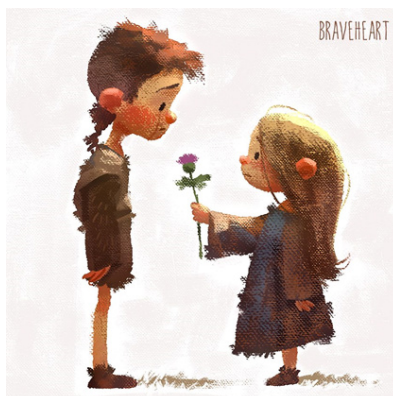

Схема 2: Вътрешна организация за превенция

СТЪПКА 3: ДЕЙСТВАЙ!

"Съдбата обича смелите" – латинска поговорка

- Практики – описание на силни и слаби страни на практики за групова и индивидуална работа.
- SMART цел.
- Помощни материали.
- Мониторинг.

Инструкции

- Дизайн.
- Изпълнение.
- Мониторинг.

Инструменти

- Дизайн на Програма.
- Наръчник за Превенция на сексуална експлоатация на деца.
- Индикатори за мониторинг.

Резултати от изпълнението ѝ са:

- Програма за Превенция на сексуална експлоатация.
- Изпълнение на Програма за превенция на сексуалната експлоатация.
- Мониторинг.

1. Дизайн на Програма за превенция на сексуалната експлоатация

Инструкции

1.1. Подготовка

- Преглед на Наръчник за превенция на сексуална експлоатация на деца, избор на подходящи приложими практики.
- Преценка на силните и слабите страни на различните техники на работа за превенция.
- Проучване на инструменти за изпълнение на Програма/и за превенция на сексуалната експлоатация обобщени в Алгоритъма.

1.2. Разработване

- Участие в екипна среща.
- Преглед на информацията, данните и фактите от:

- Личната визия, изведена от анализ на ситуацията за ролята на резидентна услуга.
- Отговорите по Индикаторите за чувствителност.
- Ключовите понятия и визуализации от проведена груповая сесия по Въпросника за ключови понятия.
- Привличане на външен консултант от подкрепящо НПО (при необходимост и възможност).
- Определяне на SMART цел.
- Участие в интерактивна дискусия с деца, младежи, персонал и доброволци (ако има такива) по следните точки:
 - специфични теми;
 - период на изпълнение;
 - план-график.
 - оценка на човешки и финансов ресурс за изпълнението ѝ.
- Участие с лично предложение за SMART цел и дейност в попълването на дизайн на Програма за превенция на сексуалната експлоатация.

1.3. Изпълнение

- планиране: какво, как и кога;
- съгласуване;
- организиране, адаптиране (в случай на необходимост);
- огласяване;
- провеждане.

1.4. Мониторинг

- веднъж годишно участие в Мониторинг чрез попълване на Индикатори за обхват и активност;
- използване на резултати от изпълнението на Програмата и Мониторинга за привличане на допълнително финансиране, социални инвестиции и донори.

Ориентири

2. Силни и слаби страни на различни техники на работа за превенция

- Неформални връзки и взаимодействие – индивидуални и групови разговори на потребители с представители на персонала, между самите потребители, с външни специалисти, доброволци и ментори, с представители на държавни институции и подкрепящи организации.

(+) Много лесно и достъпно се разпространява информацията и има дълготрайно въздействие.

(-) Възможно е информацията да се изкриви, да бъде погрешно разбрана, изтълкувана и подвеждаща.

- Групови дискусии, занимания и сесии – регулярни сбирки, които имат фасилитатор и целят да създават пространство за споделяне, с което да се повиши чувствителността и вниманието по темите за сексуална експлоатация. Могат да се провеждат с участието на част от персонала или само сред младежите.

(+) Фасилитаторът избира интерактивни методи и активности, игри, образователни видеа и др. Създава се неформална среда за споделяне, особено ако младежите участват без персонала и или странични лица. Повишава се доверието и взаимодействието между децата и младежите и персонала. Могат да бъдат споделени проблеми и въпроси, които потребителите дотогава не са имали смелост да изкажат.

(-) Трудности за събиране, организиране и задържане вниманието на групата. Демотивация, поради разпознаването на дейността като допълнителен ангажимент на персонала и нежелание за провеждане на такива сесии и участие в тях. Трудности за споделяне и изразяване пред публика на участниците.

- Индивидуални разговори – индивидуални консултации, с които се установяват ефективност на превенцията, случаи на сексуална експлоатация и се проверяват сигнали и съмнения. Извършват се от психолог или социален работник с децата и младежите, персонала и доброволци.

(+) извършва се превенция на индивидуално ниво, която е съобразена с потребностите на лицето от допълнителни разяснения и уточнения. Може да бъде повод за споделяне и идентифициране на риск и рискови фактори.

(-) отнема повече време за провеждане на интервюта. Нужен е психолог или социален работник, който невинаги има възможност за допълнително и извънредно натоварване.

- Визуализиращи материали – табла, обявления, покани, картинки, видео и др. помощни средства.

(+) достъпно и лесно предаване и възприемане на информацията, което е видимо за всички (деца, младежи, персонал и доброволци).

(-) нужно е да се актуализира редовно, за да се утвърди като практика и да се разпознава като официален канал за информация.

- Обучения – планиране и провеждане на периодични обучения по приоритетните тематични области и въпроси (виж т. III), права, закрила и безопасност. Те могат да са насочени към децата, младежите и персонала и външните специалисти, доброволци и ментори. Провеждат се смесено или отделно, съобразно целта на обучението.

(+) Имат силен ефект, тъй като предоставят конкретни знания, умения и компетенции. Специалистите могат да извършват превенция, идентифицират случаи и осъществяват координация с институции и подкрепящи организации. Децата и младежите се овластяват и се научават да се предпазват.

(-) Нужен е трейнър с подходящ опит и умения за провеждане на обучения, намиране на доброволец или допълнително финансиране за заплащане на хонорар.

Ориентир

3. SMART цел:

S (Specific) – Целта следва да е специфична.

M (Measurable) – Целта следва да е измерима.

A (Accepted by you and/or others) – Целта следва да е приета от хората, които ще работят по нея.

R (Realistic) – Целта следва да е реалистична.

T (Time-bound) – Целта следва да е ограничена във времето, т.е. с някакъв краен срок.

Ориентир

4. Препоръка за насоченост на тематичното съдържание и въпроси за рефлексия:

- **Здравословно сексуално развитие** – къде и как децата се запознават с темата (в училища, на улицата, по интернет), какво знаят по въпроса, какви теми са чували или знаят. С кого могат да разговарят. Имат ли сензитивност по отношение на личните си граници и пространство, в чисто физически план – граници на тялото, познания за физиологията и сексуална идентичност. От кого се научават (училище, връстници, социална услуга, интернет, др.) Има ли познание за спецификите по отношение на половата идентичността (какво е характерно за момичета и за момчета). Изграждане на взаимоотношения с другия

пол – приятелство, връзки, обич, любов, интимност. Изследване на мотивация за такъв тип поведение.

- **Рисково сексуално поведение** – какво включва, какво разбират под рисково поведение, кои са местата, на които се проявява / на улицата, в интернет, в училище, в дома/ под какви форми. Изследване на мотивация за такъв тип поведение. Имат ли познания за безопасни сексуални практики. С кого могат да разговарят.
- **Сексуално насилие (злоупотреби) над деца** – изследване на въпроса за различните форми на сексуално насилие (блудство, изнасилване, вербални сексуализирани послания, насилие в интернет) различните форми на сексуална експлоатация (порнография, трафик, проституция, сексуално робство, сексуален туризъм). Изследване на мотивацията за такъв тип поведение, откъде се научават, могат ли да го идентифицират като сексуално насилие, или е в общоприетите норми и откъде получават информация за това. Познават ли приятели с подобно поведение (жертвено или насилническо).
- Знаят ли **към кого да се обърнат ако имат въпроси** или в случай на един от гореизброените модели на поведение и в коя от тези категории биха предпочитали да функционират (ако могат да се самоопределят или направят избор).

Инструмент

5. Подкрепящи инструменти за изпълнение на Програма/и за превенция на сексуалната експлоатация.

1. Наръчник по ОУК на БАСП "Превенция на сексуална експлоатация на деца";
2. Наръчници на Асоциация "Деметра";
3. Онлайн платформата: <https://loveguide.bg/>;
4. Smalbone – Метод за разработване на регионална стратегия за превенция на сексуалната експлоатация;
5. Филми с истории на деца и младежи жертви на сексуална експлоатация на Асоциация "Деметра";
6. Видео епизод 1 "По-добре недей";
7. Видео епизод 2 "По-добре недей";
8. Compasito – Ръководство за обучение на деца по човешки права;
9. Компас – Ръководство за обучение по правата на човека за млади хора.

Модул 2: Мисли!									
От.... до.....									
	Въпроси за дискусия за сесия с цел рефлексия								
Модул 3: Действай!									
От.... до.....									
	Въпроси за дискусия за сесия с цел рефлексия								

7. Мониторинг и обратна връзка

Инструмент

Активност

Индикатор за активност	Да/Не/Не знам	Коментар
1. Прилагате ли алгоритъма? От колко време?		
2. Опишете социалния профил на децата и младежите в услугата – възраст, социални, образователни, здравни и поведенчески проблеми?		
3. Използвахте ли в работата си с децата и младежите Въпросник за ключови понятия (Приложение 1)? Ако да, как и колко пъти за последните 6 месеца?		
4. Имате ли действаща програма за превенция на сексуална експлоатация? Ако да, за какъв период е тя?		
5. Има ли лице, което отговаря за прилагането на Алгоритъма? На каква длъжност е то?		
6. Има ли определени лица, които да отговарят за трите отделни стъпки на Алгоритъма ("Информирай се!", "Мисли!", "Действай!")? Ако да, на каква длъжност са?		
7. Участват ли деца и младежи в прилагането на Алгоритъма в отделните стъпки? Ако да, как и в кои стъпки?		
8. Има ли действащи партньорства с национални и местни институции, неправителствени организации и доброволци с цел превенция на сексуална експлоатация? Ако да, какви?		

Индикатор за активност	Да/Не/Не знам	Коментар
9. Посочете три конкретни дейности за превенция на сексуалната експлоатация, които се случват на територията на услугата?		
10. Имате ли привлечени доброволци, партньорства с външни организации и специалисти, които участват в дейности за превенция на сексуалната експлоатация?		
11. Има ли визуализации по приоритетните тематични области (виж .III)?		
12. Има ли групови дискусии и активности по приоритетните тематични области (виж .III)? Колко често се случват?		
13. Има ли индивидуални консултации по приоритетните тематични области (виж .III) или по други въпроси, свързани със сексуалната експлоатация?		
14. Посочете три риска за попадане в схема за сексуална експлоатация?		

Обхват

Индикатор за обхват	Да/Не/Незнам	Коментар
1. Провежда ли се веднъж годишно тренинг/обучение за превенция на сексуалната експлоатация за всички потребители, служители и доброволци?		
2. Има ли вътрешно правило новопостъпили потребители, служители и доброволци да бъдат информирани за рисковете от сексуална експлоатация и извършването на превенция? Ако да, как се прилага?		

Индикатор за обхват	Да/Не/Незнам	Коментар
3. Децата и младежите в резидентната услуга имат конкретни роли и отговорности, свързани с изпълнение на трите стъпки на Алгоритъма (виж т. II. Съдържание/т.2 Структура)? Колко деца и младежи участват и какво правят?		
4. Децата и младежите в резидентната услуга участват ли в прилагането на Програма за превенция на сексуалната експлоатация (виж т. II. Съдържание/т.2 Структура)? Колко и как?		
5. Правят ли се групови дискусии/ индивидуални консултации с цел инструктаж на потребителите и персонала за рискове, последствия и действие в случай на риск, съмнение и установен случай на сексуална експлоатация? Ако да, има ли визуализиране?		
6. Каква част от персонала на услугата има конкретни роли и отговорности, свързани с изпълнение на трите стъпки на Алгоритъма (виж т. II. Съдържание/т.2 Структура)? Колко човека са ангажирани и какво правят?		
7. Каква част от персонала участва в приложението на Програма за превенция на сексуална експлоатация? Колко човека са ангажирани и как точно?		

Индикатор за обхват	Да/Не/Незнам	Коментар
8. Включва ли Програмата за превенция на сексуалната експлоатация дейности за идентифициране на рискове, екипна/групова работа и за мотивация на потребителите, персонала и доброволци. Какви?		
9. Всички потребители и персонала попълват Въпросник за оценка на потребностите от извършване на превенция. Ако не, каква част го попълват? При какви обстоятелства и как?		
10. Колко пъти в месеца се провежда занимание по приоритетните тематични области (виж т. III).		

Приложение 1. Аналитична рамка за роля на резидентната услуга

Причина/Риск	Външни фактори	Последствие	Статистика	Роля на резидентната услуга
	Бедност	Задължняване, икономическа зависимост и липса на първоначален старт.	Според данни на НСИ през 2015 г. 25.4% от децата на възраст 0 – 17 години в България са изложени на риск от бедност.	
	Обществени предразсъдъци	Трудности за намиране работа, дом и подкрепяща среда от близки и приятели.	Към 2016 г. 21,6% е безработицата за младежите до 24 години.	
	Рискова семейна среда и обкръжение	Въвличане в престъпления, насилие, експлоатация, конфликти и др.	През 2016 г. на отчет в детските педагогически стаи се водят 9 096 малолетни и непълнолетни лица за извършени от тях противобществени прояви и престъпления. Основните характеристики на во-дените на отчет в ДПС лица са следните: • Непълнолетни (на възраст от 14 до 17 г.) – 78.3%;	

Причина/ Риск	Външни фактори	Последствие	Статистика	Роля на резидентната услуга
			• Малолетни (8 – 13 г.) – 21.7%; • Момчета – 7 165 (78.8%); • Учаци – 6 720 лица (73.9%); • В криминогенна среда живеят 4 410 малолетни и непълнолетни, или 48.5%	
	Противообществени прояви	Преживян стрес за детето/младежа, неговите родители и близки; чувство на срам и трудност при адаптирането отново в училище и приятелската среда.	За извършени противообществени прояви през 2016 г. през ДПС са преминали 5 754 малолетни и непълнолетни. От тях момчетата са 3 856, или 67.0%, а момчетата – 1 898 (33.0%). В структурата на противообществените прояви по видове най-голям е дялът на преминалите през ДПС за: • "бягство от дома (от вкъщи), от специализирана институция или от социална услуга от резидентен тип" – 1 554 лица, или 27.0%;	

Причина/ Риск	Външни фактори	Последствие	Статистика	Роля на резидентната услуга
			• "прояви на насилие и агресия" – 497 малолетни и непълнолетни (8.6%); • "употреба на психоактивни вещества" – 480 лица, или 8.3%; • "повреждане на обществена и/или частна собственост" – 397 лица (6.9%). Сред другите обществено значими прояви, вообществени прояви, извършвани от малолетни и непълнолетни през годината са: • "непристойно и/или хулиганско поведение на обществено място" – 5.2% (302 лица) и • "гормоз" – 4.8% (279 лица). Към началото на 2017 г. има 6 възпитателни интернати (Възпитателно училище-интернат и Социално-педагогически	

Причина/ Риск	Външни фактори	Последствие	Статистика	Роля на резидентната услуга
			интернат), в които са настанени приблизително 240 деца и младежи. През 2016 г. пострадали от престъпления са 1 754 деца, от които 674, или 38.4%, са момичета. Пострадали от блудство са 96 лица (5.5%). Случаите на деца, жертви на изнасилване (довършено и опит), са 21 ⁷ .	
	Насилие	Психологически травми, страх, безпокойство и трудности за социално включване. Жертвите придобиват начин на поведение, който е предизвикателен и отново ги поставя в ролята на жертви.	От януари до септември 2016 г. 1167 малолетни деца, 1916 непълнолетни или общо над 3100 деца са станали жертва на насил ⁸ .	
Отслеждане и изграждане извън семейството	Институционализиране и липса на умения за самостоятелен живот, вкл. реалистична преценка за самостоятелни решения и избори		Към 31.12.2012 г. 2361 деца са били в домове за деца, лишени от родителска грижа (ДДПГ).	

⁷ По данни на НСИ – http://www.nsi.bg/sites/default/files/pressreleases/Crime2016_XZC4KAA.pdf

⁸ По данни на Върховна касационна прокуратура (линк към публикация)

Причина/ Риск	Външни фактори	Последствие	Статистика	Роля на резидентната услуга
Резидентната услуга се намира в малко градче или село	Обществени предразсъдъци, страх и срам	Общественият предразсъдък, страхът и срамът оказват силно влияние. Информацията, която може да запознае и да унижи някой много по-лесно се разпространява. Насажда се страхове да се сигнализира и да се говори свободно по темата сред децата и младежите и ръководството и персонала.	Към 31.12.2016 г. 479 деца са в ДДПРГ. За края на 2016 г. 320 социалните услуги от резидентен тип, с капацитет 3949 места ⁹ .	
Резидентната услуга се намира в голям град или село	Лица и контакти, които да станат повод за измами, престъпни схеми и др. злоупотреби	Външните рискове са много по-големи, тъй като в големите градове вероятността да станеш жертва на измама, злоупотреба и да бъдеш въвлечен в престъпна схема е в пъти по-голяма.		
	Друго			

⁹ По данни на Агенцията за социално подпомагане (линк към публикация)

Причина/ Риск	Вътрешни фактори	Характеристики	Риск	Предложения за подобрения
	Затворена среда	- непозната среда и период на адаптация; - несигурност ; - объркване; - конкуренция и съперничество; - зависимост; - изискване за спазване на реда, правилата, графика, консултациите и др.; - нови контакти, които могат да доведат до въвличане в сексуална експлоатация.		
	Вътрешна комуникация	- комуникационни канали; - ясен ред за действие за подаване на сигнал; - информирание на младежите за рискове, последствия и предпазване.		
	Овластяване на децата и младежите	- права и отговорности; - сигнализиране; - разпознаване и използване на ресурси за помощ и подкрепа.		

Причина/ Риск	Вътрешни фактори	Характеристики	Риск	Предложения за подобрения
	Средства за превенция	- добри практики; - програми; - партньорства; - обучения.		
	Партньорска мрежа	- осигуряване, актуализиране и осъществяване на контакти с институции, община, НПО, местна общност; - сътрудничество с цел съвместни дейности за превенция; - сътрудничество с цел работа по случай;		
	Друго			

Вътрешни роли	Потенциал	Предизвикателства	Предложения за промяна	Коментар
- Община - Директор на резидентната услуга	Управление на резидентните услуги:	Нужда от: - мотивация; - човешки ресурс; - законово задължение; - финансиране за провеждане на дейности, програми, обучения и др. с превантивна насоченост; - въвеждане на допълнителни критерии за подбор на персонала и изискване на допълнителни препоръки; - правомощия за вътрешно проучване при съмнение за сексуална експлоатация; - търсене и сътрудничество с доброволци.		
Специализиран персонал	- индивидуална и групово работа; - социална работа; - консултации.	Нужда от: - обучения; - периодично информирание; - умения за групово работа; - умения за овластяване; - комуникационни умения; - мотивация; - регламентиране на ангажираност (допълване на длъжностна характеристика);		

Вътрешни роли	Потенциал	Прецизикагелства	Предложения за промяна	Коментар
		- сътрудничество с институции, НПО, община, местна общност и др. - условия за самоинициативност и гъвкавост; - запознаване с нормативната уредба за закрила на детето и реда за действия при случай на риск; - гарантиране на конфиденциалност, когато има съмнение за злоупотреби и изнудване; - работа с доброволци/ментори.		
Помощен персонал	- наблюдение; - помощ и съдействие за битови нужди.	Нужда от: - информирани по темата – рискове, последствия, отговорност; - комуникационни умения; - ясна роля и задължение за информирани при съмнения за сексуална експлоатация; - мотивация за поемане на задачи; - подкрепящи дейности по превенция.		

Вътрешни роли	Потенциал	Предизвикателства	Предложения за промяна	Коментар
Деца на възраст (до 14 години)	- престои; - спазване на вътрешния ред, график, правила; - посещение на училище; - консултации; - участие в социалната работа; - външни контакти.	Нужда от регулярни дейности, занимания, обучения комуникация и визуализации за: - информирани за рискове, последствия и отговорности; - разпознаване на рисковете при контакти с по-големи младежи; - достъпно информирани за реда, правилата и начина за сигнализиране. Липса на периодична: - индивидуална работа по превенция; - групово работа по превенция; - наблюдение на контакти с родители, близки, приятели, познати и др.		
Младежи на (над 15 години)	- престои; - спазване на вътрешния ред, графика, правила; - посещение на училище; - консултации; - участие в социалната работа; - търсене на работа; - външни контакти.	Нужда от регулярни дейности, занимания, обучения комуникация и визуализирани за: - информирани за рискове, последствия и отговорности; - разпознаване на рисковете при контакти с по-големи младежи; - достъпно информирани за реда, правилата и начина за сигнализиране;		

Вътрешни роли	Потенциал	Предизвикателства	Предложения за промяна	Коментар
		Периодично провеждане на: - индивидуална работа по превенция; - групова работа по превенция; - наблюдение на контакти с родителите, близки, приятели, познати и др. Осигуряване на възможности да участие, идеи и помощ за дейности по превенция. Знае правата и отговорностите и разликата между непълнолетие и пълнолетие.		
Доброволци /Ментори	- индивидуални и групови занимания; - менторство.	- привличане; - инструктаж за рискове, последствия и отговорности; - дългосрочна ангажираност с превантивна насоченост; - включване в дейности по превенция.		
Държавни институции	- закрила; - гарантиране на детските права и най-добрия интерес; - работа по случай на дете в риск.	Търсене, контакти, сътрудничество и включване в дейности за: - предоставяне на информация за нормативната уредба за закрила на детето; - случай на дете в риск;		

Вътрешни роли	Потенциал	Предизвикателства	Предложения за промяна	Коментар
		- прилагане на координационен механизъм за насилие; - превенция.		
НПО	- експертиза; - партньорства; - сътрудничество.	- посещения на професионалисти, компетентни в областта на превенцията; - провеждане на обучения; - осигуряване на средства за превенция; - обмяна на опит и добри практики; - ресурс за подкрепа и помощ при жертви на сексуална експлоатация.	Партньорските организации и външните лица могат да са успешни посредници и застъпници между децата, младежите и персонала и ръководството и при координацията с институции. За да бъдат ефективно включени в превенцията е необходимо да са информирани за реда, правилата и режима на резидентните услуги, каналите за комуникации, местата	

Вътрешни роли	Потенциал	Предизвикателства	Предложения за промяна	Коментар
Местна общност	- съвместни инициативи; - подкрепа за записване в училище, личен лекар, намиране на работа и др.	- организиране и участие в публични събития за превенция; - проучване при случаи на съмнения за сексуална експлоатация; - идентифициране като ресурс за подкрепа и помощ при жертви на сексуална експлоатация.	за визуализиране и нуждата от сигнализиране, което да е безопасно и да осигурява дискретност.	
	Друго....			

Иллюстрации:

<https://www.dddevin.com/wp-content/uploads/2016/10/lotus.jpg>

https://radioq37.com/release/chicago-vibes-001/chicagovibes_001/

<http://www.bolivianexpress.org/blog/posts/commercial-sexual-exploitation>

<https://www.pinterest.com/pin/293508100699909205/>

<https://www.pinterest.com/pin/292734044499020831/>

<http://illustrationexhilaration.tumblr.com/post/142573218657/day-260-gabriel-soares-gabriel-soares-is-a>